

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe



dertiende jaargang, nummer 1
maart 2004

SAMENSTELLING BESTUUR

P.M. Kraan, voorzitter
De Hietbrink 46
7824 XT Emmen
0591-622306

G. Waasdorp, secretaris
Westenesscherstraat 6
7811 AW Emmen
0591-617458

H. Jeurink, penningmeester
Laan v/h Kwekebos 229
7823 KE Emmen
0591-626728

M. Nicolai
Willinkplein 169
7811 NA Emmen
0591-617891

W. Visscher
Zijtak O. Z. 7
7833 AL Nieuw-Amsterdam
0591-551741

H.J. Joling
Ensingwijk Z.Z. 41
7887 EZ Erica
0591-301402

A.F. Dekker
Laan v/d Marel 501
7823 BM Emmen
0591-625893

LIDMAATSCHAP

Het lidmaatschap bedraagt € 14,00 per jaar en voor huisgenoten € 5,00 extra. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij voor 1 december van het lopende jaar schriftelijk is opgezegd bij de secretaris.

Men ontvangt enkele keren per jaar de Kroniek en men is welkom tijdens de lezingen, die regelmatig worden georganiseerd.

BANKRELATIE

Rekeningnummer 1044.68.815, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe,
Laan v/h Kwekebos 229, 7823 KE Emmen

PUBLIC RELATIONS

M. Nicolai, Willinkplein 169, 7811 NA Emmen. Telefoon: 0591-617891

TIJDSCHRIFT

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe.

Redactie:

Minno Nicolai
Willinkplein 169
7811 NA Emmen
0591-617891

W. Visscher (eindredacteur)
Zijtak O. Z. 7
7833 AL Nieuw-Amsterdam
0591-551741

Lay-out

Tineke de Roo

Gelieve eventuele kopij te zenden aan de eindredacteur, W. Visscher, Nieuw-Amsterdam.

Het overnemen van artikelen of gedeelten daarvan uit dit tijdschrift mag alleen na daartoe voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie

INHOUD :

Redactioneel	
Wim Visscher	A.H.Steenbergen, de eerste veearts van Emmen blz 02
Gerard Waasdorp	Oude telefoonaansluitingen blz 06
Jans Brands	Van buurthuis tot dorpshuis..... blz 09
	Boekbesprekingen blz 11
	Binnengekomen periodieken blz 18
	Bestuursmededelingen blz 19

REDACTIONEEL

Dit nummer van de Kroniek begint met een beschrijving van de wederwaardigheden en de persoon van een markante veearts uit Emmen in de eerste helft van de vorige eeuw. De tijd is sindsdien heel snel gegaan en de wereld op een verbazingwekkende manier totaal veranderd. Ook het aantal telefoon-aansluitingen dat in die tijd met één is begonnen, is daarna spectaculair met vele duizenden malen in aantal vermeerderd. Wij kunnen ons een leven zonder telefoon niet meer voorstellen, in 1915 had een veearts in Emmen - en waarschijnlijk elders ook nog nauwelijks - nog geen telefoon. Ook pas laat kwamen er buurt- en dorpshuizen. Jans Brands vertelt er over. Gebrek aan goede kleren en huisvesting was in die tijd een groot probleem voor Z.O.Drenthe. De redactie van de Kroniek kampt heden ten dage nog met een groot gebrek, te weten gebrek aan kopij. Dit klagelijke geluid is op deze plaats overigens al eerder voortgebracht. Het kan en mag toch niet zo zijn dat de redactie de verenigingsleden als het ware met het pistool op de borst en met het mes op de keel moet dwingen tot afgifte van enig kopij. Bij deze nogmaals een klemmend beroep op schrijvers onder ons! Schroom niet de pen te pakken en stuur uw pennenvrucht op naar de redactie, die zich er welwillend over zal ontfermen. De redactie rekent op u en hoopt op een niet te stelpen kopijstroom.



Door: Wim Visscher

A.H. STEENBERGEN, DE EERSTE VEEARTS VAN EMMEN

Albert Hendrik Steenbergen werd in 1873 geboren te Dedemsvaart, gemeente Avereest als zoon van de hotelhouder Lucas Steenbergen en Margaretha Sara Maria van den Berg. Hij was, mede door de paardenstalling bij het hotel van zijn ouders ingegeven, een liefhebber van paarden. Hij studeerde aan de toenmalige Rijks veeartsenij school te Utrecht. In 1898 studeerde hij af. Door de gunstige informatie aan burgemeester Tijmes van Emmen van een streekgenoot, de uit Balkbrug afkomstige Emmer krantenuitgever Warner ten Kate, was Steenbergen te Emmen nog in datzelfde jaar benoemd als veearts te Emmen. Een goede keus, zoals hierna zal blijken. Steenbergen kreeg hier kennis aan Aaltje Zeubers uit Westenesch. Zij was een dochter van de vooraanstaande boer Hendrik Zeubers en Hilligje Haasken uit Westenesch. Deze Hendrik Zeubers was het enige kind van het gezin Zeubers dat de beruchte boerderijbrand uit 1868 te Westenesch overleefde (zie de Kroniek van 2001/3 p. 10-12). Later zou de nieuw gebouwde aan Kiers verpachte boerderij in de tweede wereldoorlog ook weer schade oplopen. De jonge veearts trouwde Aaltje Zeubers en zij betrokken een woning aan de Wilheminastraat 74 te Emmen, waar hij ook praktijk ging houden. Door zijn huwelijk was hij verwant geraakt aan oude boerenfamilies uit Westenesch en omgeving, zoals de Meijerings, de Haaskens, de Haddersen en de Sikkens. En via de Meijerings was hij ook een aangetrouwde neef van Warner ten Kate geworden. Ook zijn broer Hendrikus Roelof Steenbergen had nog geprobeerd om zich in Emmen te gaan vestigen, Hij solliciteerde in 1900 echter (vergeefs) naar de opengevallen functie van gemeente-ontvanger. Later zou hij gemeenteontvanger van de gemeente Avereest

worden, waaronder zijn woonplaats Dedemsvaart viel.

Deze broer bezat in die tijd veengronden aan het Süd-Nordkanal bij het Duitse Schöninghsdorf, die grensden aan de daar eveneens gelegen venen van de familie van bovengenoemde Warner ten Kate.



A.H. Steenbergen, veearts te Emmen (coll. Hulsbergen-Steenbergen)

Funcities

Veearts Steenbergen had hier al spoedig een bloeiende praktijk en een goede naam onder de boeren in Emmen en verre omstreken. Steenbergen werd vanwege zijn vakbekwaamheid al gauw gevraagd voor vele bestuursfuncties. Zo was Steenbergen onder andere: gemeentevaearts van de gemeenten Emmen, Sleen, Odoorn en Zweeloo van 1898 tot 1923. Daarna afdelingsveearts hoofd van dienst in de gemeenten Emmen en Sleen. Praktiserend veearts in de gemeenten Emmen, Odoorn, Zweeloo, Oosterhesselen, Westerbork, Dalen, Schoonebeek, waarbij vele wegen toentertijd in de winter bijna onbegaanbaar waren. Plaatsvervangend districtsveearts sedert 1



september 1900, daarna plaatsvervangend inspecteur van de Veeartsenijkundige Dienst voor de provincie Drenthe. Steenbergen maakte zich zeer verdienstelijk voor de bestrijding van de schurftziekte onder de Drentse heideschape, voor de bestrijding van de tuberculose onder het rundvee en de opsporing en bestrijding van mond- en klauwzeer en kwade droes.

Rijkskeurmeester in bijzondere dienst aan de exportslachterij te Emmen tot 1930. Hij was tevens leraar aan Rijkslandbouw Winterschool te Emmen in hygiëne en veeteelt, vanaf de opening van deze school, totdat hij, omdat zijn zeer uitgestrekt gebied met grotendeels zeer slechte wegen, hem zo'n afmattende praktijk gaven, hij moest bedanken. Leraar aan zeer veel cursussen in paarden- en runderkennis in veel Drentse dorpen. Lid van de gezondheidscommissie in de gemeente Emmen, vanaf de oprichting tot aan de afschaffing van deze commissie. Jaren lid van het hoofdbestuur van de D.L.G. en voorzitter van de vijfde afdeling van dat genootschap. Mede-oprichter van: Het Drentsche Landbouwblad, van de onderlinge paardenverzekering voor landbouwpaarden in Emmen en omliggende dorpen, van de onderlinge verzekering voor bedrijfspieren voor Emmen en omgeving, van de vereniging tot verbetering van het paardenras voor Emmen en omstreken, van de hengstenvereniging, eveneens voor Emmen en omstreken. Lid en voorzitter van de commissie voor het aankopen van fokmateriaal der hengstenvereniging, lidveearts van de commissie voor vee-arbitrage voor de provincie Drenthe en idem voor Gelderland. Lid van de commissie voor stalverbetering in de provincie Drenthe.

Mobilisatietijd

In 1913 werd op het verzoek van het Hoofdbestuur van het D.L.G. een uitgebreid onderzoek ingesteld naar het voorkomen van t.b.c. onder het rundvee, verzekerd in alle onderlinge veeverzekeringen in Drenthe. In de winter van 1913/1914 is door vee-

arts Steenbergen in een vergadering van enkele leden van Ged. Staten, de districtsveearts, de besturen van alle Drentse veefondsen en veeartsen, een inleiding en bespreking gehouden over dit onderwerp, met als resultaat dat alle aanwezigen ten sterkste voor de bestrijding van deze ziekte waren. In deze vergadering kwam men eenparig tot de conclusie dat men door vorming van een bond van alle Drentse veefondsen, het zekerst tot zijn doel zou geraken. Hoewel diezelfde zomer in Assen een conferentie met de directeur van de landbouw, de inspecteur van de Veeartsenijkundige dienst, de districtsveearts en veearts Steenbergen gehouden is om dat plan in ruimere zin te bespreken, mocht dit door het intreden van de mobilisatie niet meer lukken dit verder door te zetten. Gedurende de eerste tijd van de mobilisatie was Steenbergen belast met het onderzoek naar het werkelijk noodzakelijk zijn van de aangevraagde landbouwverloven van de militairen uit de gemeenten Emmen, Sleen, Odoorn, Zwelloo, Dalen, Oosterhesselen, Coevorden en Schoonebeek.

Gedurende een gedeelte van de mobilisatie heeft hij gefungeerd als voorzitter van de commissie voor melkvoorziening in bovengenoemde gemeenten. Door de minister van oorlog is hij benoemd als vorderingsarts van legerpaarden in geval van een benodigdheid van regeringswege van voldoende aantallen paarden.

Bestuurder

Veearts Steenbergen was verder nog voorzitter van de marktcommissie te Emmen, voorzitter van de centrale pluimveevereniging te Emmen, voorzitter van de pelsdierenvereniging te Emmen en was aangewezen om met medewerking van de Rijksnijverheidsconsulent Sijbolts pogingen in het werk te stellen voor het oprichten van een pelsfabriek te Emmen. Tezamen met genoemde rijksnijverheid-ambtenaar werd een bezoek naar de Duitse plaats Pegau gebracht om zich van een en



ander op te stellen. En tenslotte was Steenbergen voorzitter van de hyppische vereniging 'Het Zuidenveld' te Emmen.

De oude en jonge Stienbargens

Bij zijn afscheid begin mei 1938 - in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd - op het gemeentehuis van Emmen werd hij benoemd tot ridder in de Orde van Oranje Nassau.



v.l.n.r.: weth. Engelsman, mevr. Bouma, mevr. Steenbergen, A.H. Steenbergen, burgemeester Bouma, weth. Veenstra, weth. Ten Napel, hr. Ten Hoopen. Recht onder het portret van Koningin Wilhelmina staat cand. notaris Henk Steenbergen met naast hem ir. Luuc Steenbergen

Steenbergen die wars was van enig uiterlijk vertoon stond ook veel later na zijn pensionering als 'de oude heer Stienbargen' nog steeds bij de bevolking in hoge achting. Op 27 januari 1951 overleed deze markante Emmenaar op 77 jarige leeftijd. Het echtpaar Steenbergen had drie zoons, Inus, die later directeur-generaal bij een ministerie in Den Haag was, Luuc die werktuigkundig ingenieur was en in de jaren twintig het constructiebedrijf, de latere machinefabriek ir Lucas Steenbergen te Emmen stichtte en tenslotte Henk Steenbergen, die jarenlang notaris was te Emmen. Hij overleed vorig jaar december op 98-jarige leeftijd.

Een volle neef van de Steenbergens was de uit Assen afkomstige Lucas Hunse, die tijdens de laatste jaren van Tweede wereldoorlog te Emmer-Erfscheidenveen een turfcokesfabriek had. Deze

activiteiten hielden verband met zijn hoedanigheid van pres-commissaris van de Wander Motoren-fabriek te Assen en de brandstofdistributie.

Veearts Steenbergen was reeds eerder in de Kroniek van dec. 2001 (Gouden bruiloft van Jan Steenbergen en Johanna Wesselink, p. 8, de bekende scheper die met de veearts, hoewel geen directe familie, goed overweg kon) aan de orde gekomen. Een uitvoerig verslag over Steenbergens doen en laten vindt men aan in een uitgebreide reportage in de Emmer Courant van 3 mei 1938. Ook het later aan hem gewijd in memoriam door zijn collega W. ten Hoopen uit Lochem geeft veel bijzonderheden over zijn leven en werken. Wij zullen die hieronder, zij het met enige doublures, in zijn geheel weergeven.

IN MEMORIAM (UIT FAM.ALBUM TIL HULSBERGEN - STEENBERGEN, 2003)

A.H.Steenbergen

Collega Albert Hendrik Steenbergen, geboren te Dedemsvaart in 1873, studeerde af in 1898 en vestigde zich in november van dat jaar te Emmen, na zijn benoeming tot gemeente-veearts van de gemeenten Emmen, Sleen, Odoorn en Zweeloo. Drenthe was toen nog het land van heide en struiken, met uitgestrekte venen. Vooral het oosten der provincie was met deze drie rijk gezegend. Rundvee was daar nog betrekkelijk weinig. Paarden relatief iets meer, doch over het algemeen van slechte kwaliteit, evenals het rundvee. Heideschappen waren er nog bij duizenden; de scheper was echter niet alleen de hoeder, hij behandelde ook de schurft, de meest voorkomende ziekte bij heideschappen. (Op 1 september 1900 werd Steenbergen benoemd tot plv.districtsveearts en als zodanig heeft hij veel bijgedragen tot de wettelijke bestrijding van dit kwaad). Varkens waren er wel. Over varkensziekten werd toen in Utrecht nog niet veel wijsheid verkondigd. Men kende praktisch alleen de vlekziekte; zij was opge-



nomen in de wet. De entingen daartegen verkeerden nog in het beginstadium.

Geld was er in oost-Drenthe in die dagen weinig. Velen waren niet in staat, de toch zeer bescheiden rekeningen van Steenbergen te voldoen.

Met betaling in natura, in de vorm van jonge haantjes, een vette kip, of een zak haver voor de paarden werd meermalen de schuld voldaan.

Onder deze omstandigheden begon onze collega zijn praktijk, die zich, behalve over de genoemde gemeenten, uitstrekte over grote gedeelten van de gemeente Oosterhesselen, Westerbork, Dalen en Schoonebeek! Fiets en rijtuig waren de vervoermiddelen. Achter een pony zitten was Steenbergen's lust en leven. Hij kocht pas ingevoerde Lithauers, die hij haalde van de bekende importeurs in Goor of Oldenzaal. Menig dokter reed in die tijd met hitten, door hem afgericht.

Ondanks de uitgebreidheid der praktijk in een streek, waar verharde wegen tot de uitzonderingen behoorden en de wegen door de venen in de herfst en bij dooi in de winter onberijdbaar waren en grote afstanden te voet moesten worden afgelegd - typerend is, dat Steenbergen bij de geboorte van al zijn drie zoons den boer op was - wist hij nog tijd te vinden voor maatschappelijk werk. Hij gaf cursussen in paarden- en rundveekennis, was lid van de Gezondheidscommissie, jarenlang lid van het hoofdbestuur van het Genootschap ter bevordering van den landbouw en veeteelt in de prov. Drenthe, voorzitter van de vijfde afdeling van dit genootschap, mede-oprichter van het Drentsch Landbouwblad, medeoprichter en voorzitter van de Vereniging tot verbetering van het paardenras en voorzitter van de Hengstenvereniging voor Emmen en omstreken. Hij gaf de stoot tot oprichting van de bond van Onderlinge Veefondsen in Drenthe, was medeoprichter van de onderlinge verzekering voor Landbouwpaarden voor Emmen en omliggende zanddorpen, lid van de Commissie voor stalverbetering in Drenthe, voorvechter van de tuberculosebestrijding onder het rundvee, Rijkskeurmeester in

b.d., leraar aan de Rijkslandbouwwinterschool te Emmen, voorzitter van Hippische vereniging van het Zuidenveld, enz. enz.

In 1923 legde Steenbergen de praktijk neer in verband met zijn benoeming tot Keuringsveearts, H.v.D. van de kring Emmen.

Bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, mei 1938, werd hij onderscheiden met de benoeming tot ridder in de orde van Oranje Nassau. Met grote voldoening droeg Steenbergen het onderscheidingsteken zo ruimschoots verdiend.



De burgemeester speldt Steenbergen het lintje op de borst.

Ondanks zijn harde werken was Steenbergen nog fit. Hij bleef de raadsman van velen en een trouw bezoeker van landbouwtentoonstellingen en hippische vertoningen, ook buiten Drenthe. Bovendien had hij zijn tuin, zijn kippen en konijnen en zijn knutselwerk, een onuitputtelijke bron van werk en genot. Op de afdelingsvergaderingen en daaraan verbonden gemeenschappelijke maaltijden ontbrak hij vrijwel nooit en allen genoten van de humoristische verhalen uit zijn veelbewogen praktijkleven.

Een kwaadaardig longlijden maakt een einde aan dit welbestede leven. Op de laatste januari van dit jaar hebben we onze collega en vriend de laatste eer bewezen. Een grote schaar van familieleden, vrienden en bekenden, boeren en collega's volgde de baar.



De voorzitter van de afdeling Groningen-Drenthe nam, namens ons allen, afscheid van onzen vriend en collega, een pionier van betekenis in ons vak, die veel heeft bijgedragen tot bevordering van het aanzien van onze stand en door zijn prettige omgang onze bijeenkomsten zoveel luister wist bij te zetten.

Wij hadden afscheid genomen van een goed mens, een goed man en vader en een goed collega, één der laatsten van de oude garde.

Persoonlijk zeg ik hem op deze plaats dank voor zijn gulle gastvrijheid en trouwe vriendschap.

Lochem, febr.1951. W.t.H.

Overlijdensbericht

Heden overleed, onze lieve vader en grootvader
Albert Hendrik Steenbergen, dierenarts
Ridder in de Orde van Oranje Nassau
in de ouderdom van 77 jaar, sedert 6 aug. 1946
weduwnaar van Aaltje Zeubers.

Emmen L.Steenbergen

H.J.G.Steenbergen-Van Beest

H.Steenbergen

Voorburg M.H.Steenbergen

A.L.Steenbergen-

Brunet de Rochebrune

en kleinkinderen

Emmen, 27 januari 1951

Wilhelminastraat 74

De begrafenis zal plaats hebben op woensdag 31 januari, op de begraafplaats 'Emmen-Oud'

Vertrek van het woonhuis om 2 uur 's namiddags.
Zij die de overledene de laatste eer willen bewijzen
worden om 1.30 uur aan het woonhuis verwacht.

Zie ook Emmer Courant 5 mei 1938

artikel met foto's: De heer Steenbergen gehuldigd.

Zie ook Drenthina di.5 mei 1938.

Door: Gerard Waasdorp

TELEFOONAANSLUITINGEN 1915 IN DE HUIDIGE GEMEENTE EMMEN.

Een groep vrijwilligers in den lande heeft de telefoonboeken van Nederland uit 1915 verzameld en op het internet gezet. Onderstaande is gevonden aangaande de huidige gemeente Emmen.

Bron:<http://de-wit.net/bronnen/tel1915/index.htm>



Telephoneren anno 1915 (coll. G.H. Varwijk)

EMMEN Rijkstelefoonkantoor)

Diensturen: Werkdagen: van 8.— vm. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot 3.30 nm., van 4.30 nm. tot 7.30 nm., van 8.30 nm. tot 9.— nm.

Zon-, en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm., van 1.— nm. tot 2.— nm.

Een openbare spreekcel is gevestigd in het Post- en Telegraafkantoor.

1 Boer, A., Café Stationsstr.

3 Café Harms, Stationsstr.

5 Engelsman, J., Aardappelenexport en manufac-
turenh., Stationsstr.

6 Gemeentehuis

8 Inspecteur de directe belastingen, Invoer-
rechten en accijnzen

2 Meijer, H.A., Hôtel, Stationsstr.

4 Postma, S., Hôtel Postma

.. Rijkstelegraafkantoor (°)

.. Telegraafkantoor (°)



BARGER-OOSTERVEEN

(Hulptelefoonkantoor)

Diensturen: Werkdagen: van 9.— vm. tot 10.30 vm., van 12.— m. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot 3.— nm., van 6.— nm. tot 7.— nm.

Zon- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm.

Een openbare spreekcel is gevestigd in het Hulptelegraafkantoor.

- 1 Kamerling, J., Meubelmagazijn
- .. Rijkstelegraafkantoor (°)
- 2 Smit, A., Hôtel
- .. Telegraafkantoor (°)

EMMER-COMPASCUUM

(Hulptelefoonkantoor)

Diensturen: Werkdagen: van 9.— vm. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot 3.— nm., van 5.30 nm. tot 7.— nm. Zon- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm.

Een openbare spreekcel is gevestigd in het Hulptelegraafkantoor.

- 3 Abeln, J., Hôtelhouder
- 1 Hospers, K., In Kol. waren en gedest.
- 4 Lubberman, J.H.H.J., Arts
- 2 Pekelaer, H., Hôtelhouder
- .. Rijkstelegraafkantoor (°)
- .. Telegraafkantoor (°)

ERICA

(Hulptelefoonkantoor)

Diensturen: Werkdagen: van 9.— vm. tot 10.— vm., van 12.— nm. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot 3.— nm., van 6.— nm. tot 7.— nm. Zon- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm.

Eene openbare spreekcel is gevestigd in het Hulptelegraafkantoor.

- 1 Beuker, J., Caféhouder
- 2 Hof, J., Caféhouder
- .. Rijkstelegraafkantoor (°)
- 3 Schuurman, D., Houthandel
- .. Telegraafkantoor (°)

KLAZIENAVEEN (Hulptelefoonkantoor)

Diensturen: Werkdagen: van 9.— vm. tot 1.— nm. van 2.— nm. tot 3.30 nm., van 6.— nm. tot 7.30 nm. Zon- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm. Eene openbare spreekcel is gevestigd in het Hulptelegraafkantoor.

- 4 Boerland, J.H., Vervener, aardappel- en kunstmesthandel
- 5 Bruggenwirth, J.A.H., Logementhouder
- 3 Egbrink, J.B., Veenbaas, Bargerooterveen
- 7 Grimme J., Hotel-Café-Rest.
- 11 Lufting, H., Aardappel- en kunstmesth.
- 6 Maréchausséekazerne
- 1 Naaml.Venn. Veenderij en Turfstrooiselfabr. „Klazieneveen“ voorh. W.A. Scholten
- 9 Poulusma, W.B., Hôtel „v. Echtsvaart“ en Rijtuigverhuurder
- .. Rijkstelegraafkantoor (°)
- 10 Ronge, P.H., Arts
- .. Telegraafkantoor (°)
- 2 Visscher Jzn., H., Bargerooterveen
- 8 Vries, S. de, Scheepsbevrachter en comm. in turf

NIEUW-AMSTERDAM (Rijkstelefoonkantoor)

Diensturen: Werkdagen: van 8.— vm. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot 3.30 nm., van 6.— nm. tot 7.30 nm. Zon- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm., van 1.— nm. tot 2.— nm.

Een openbare spreekcel is gevestigd in het Post- en Telegraafkantoor.

- 8 Boomkweekerij „de Werkhorst“, A. Grolle
- 11 Bruining, B., Café „de Veenhoop“, Scheepsmakelaar
- 1 Coöp. Aardappelmeelfabr. „Excelsior“
- 18 Denneboom & Zonen, J.C., Voorzitter Slagers- vereen., Rund-, Kalfs- en Varkensslager
- 7 Drentsche Landontginning Mij
- 6 [idem]
- 4 Gorter, J., Meelfabrikant
- 10 Hôtel v. Dalen, Café-Restaurant
- 9 Hôtel Brouwer, Café-Restaurant
- 3 Kooiker, J., Caféhouder



- 5 Lodewijks, G.J., Arts
- 12 Maréchaussée-kazerne
- Rijkstelegraafkantor (°)
- Telegraafkantor (°)
- 2 Visscher, Tzn., H., Vervener
- 4 Visscher, Gorter & Heldring, Fa., Turfstrooi-
selfabrikanten

NIEUW-DORDRECHT

(Alleen Hulptelefoonkantor)

Diensturen: Werkdagen: van 9.— vm. tot 11.—
vm., van 12.— m. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot
3.— nm., van 6.— nm. tot 7.— nm.

Zon- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm.

Eene openbare spreekcel is gevestigd in het
Hulptelegraafkantor

NIEUW-SCHOONEBEEK

(Alleen Hulptelefoonkantor)

Diensturen: Werkdagen: van 9.— vm. tot 11.—
vm., van 12.— m. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot
3.— nm., van 6.— nm. tot 7.— nm.

Zon- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm.

Eene openbare spreekcel is gevestigd in het
Hulptelegraafkantor.

NIEUW-WEERDINGE (Hulptelefoonkantor)

Diensturen: Werkdagen: van 8.— vm. tot 1v.—
vm., van 12.— m. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot
3.— nm., van 5.30.— nm. tot 7.— nm.

Zon- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm.

Eene openbare spreekcel is gevestigd in het
Post- en Telegraafkantor.

- 4 Bakker, J., Commissionair in aardappelen, stro,
enz.

- 2 Eleveld, M. H., Caféhouder, Comm. in aardap-
pelen

- 1 Joling, H., landbouwer en vervener

.. Rijkstelegraafkantor (°)

.. Telegraafkantor (°)

- 3 Weerden, G. v., Handelaar in aardappelen en
vervener

ROSWINKEL

(Hulptelefoonkantor)

Diensturen: Werkdagen: van 9.— vm. tot 11.—
vm., van 12.— m. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot
3.— nm., van 6.— nm. tot 7.— nm.

Zon- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm.

Eene openbare spreekcel is gevestigd in het
Hulptelegraafkantor.

- 1 Boelken Rzn., K., Voorzitter, Veenschap

- 3 Brigade-Commandant der Kon. 'Maréchaussée

- 4 Geers, K., Landbouwer

.. Rijkstelegraafkantor (°)

.. Telegraafkantor (°)

- 2 Tonsbeek, H.G., Predikant

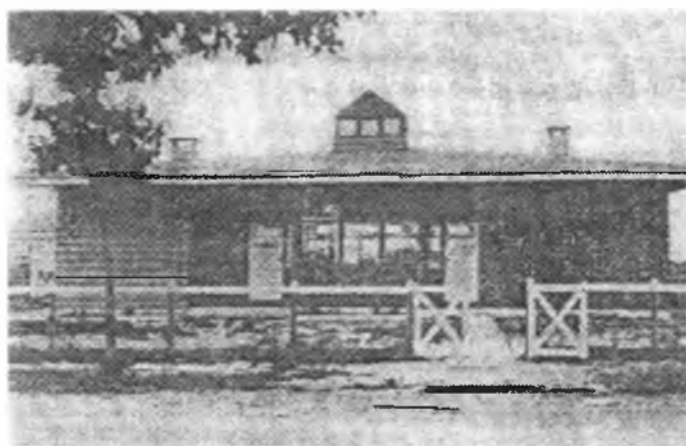


Door Jans Brands

VAN BUURTHUIS TOT DORPSHUIS

Het was in 1921 dat Koningin Wilhelmina een bezoek bracht aan Zuid-Oost Drenthe. Ze had over de armoedige omstandigheden gehoord, welke hier zouden heersen. En dat wilde ze met eigen ogen aanschouwen. Ze zag het en dit resulteerde erin dat er stappen werden ondernomen om deze slechte toestanden aan te pakken. De 'CENTRALE VERENIGING VOOR OPBOUW VAN DRENTHE' werd de animator. Ze moesten buurthuizen gaan bouwen. En dat met zo min mogelijk kosten. In Fleringen (in Twente) waren de houten huizen voor de douane overbodig geworden. Voor weinig geld gingen ze over naar de 'CENTRALE VERENIGING'. Allereerst werd hiervan een buurthuis in elkaar gezet en geplaatst in Nieuw Dordrecht. Het is dan 1925. Ook werden in die tijd noodwoningen gebouwd tegenover de begraafplaats.

Bloemendaal



Het Buurthuis, gebouwd omstreeks 1925

Het buurthuis werd ook daar in die omgeving gebouwd, omdat het vlak bij 'BLOEMENDAAL' lag. En 'BLOEMENDAAL' was het oord waar de meest deplorabele toestand heerste. Afijn, het buurthuis stond er! Er moest wat mee gebeuren.

Er werd een 'Comité tot exploitatie van het buurthuis' te Nieuw Dordrecht opgericht. Deze mensen moesten het geheel in goede banen leiden.

Een en ander in samenwerking met de 'Bond van Dorpshuizen' in Drenthe en de Centrale Vereniging. Deze laatste naam werd al gauw veranderd in 'OPBOUW DRENTHE'. Maar terug naar het buurthuis. Het was de bedoeling dat daar allerlei cursussen en activiteiten zouden plaatsvinden tot verheffing van de bevolking naar een betere welstand. Zo kwamen er o.a. cursussen tot opleiding van dienstboden, ook kookcursussen stonden op het programma. Voor de jongens en mannen waren er timmercursussen in de timmerschuur en ook de figuurzaag werd flink ter hand genomen. In het gebouw werd ook een kleuterschool gevestigd. Het kwam zelfs zover, dat het een MODEL-KLEUTERSCHOOL werd, waar ook de toekomstige kleuterleidsters een dag in de week op bezoek kwamen. Voor de praktijk.



Kooklessen in het Buurthuis



Cursus opleiding voor dienstboden



TOT NUT EN VERMAAK

Al gauw bleek dat de ruimte veel te klein was om alle activiteiten tot hun recht te laten komen. En dat waren er nogal wat! Buiten de reeds genoemde, moesten ook gehuisvest worden: Consultatiebureau voor Zuigelingen, ruimte voor TBC-onderzoek, cursussen voor baker en moeder (Moeder en kind). Ook stonden de kindertuintjes hoog op het programma. Die werden uiteindelijk aangelegd achter het gebouwtje waar de dames van 'Opbouw Drenthe' woonden. Ook aan sport en spel werd de nodige aandacht besteed. Dit laatste resulteerde uiteindelijk in de aankoop van een perceel grond, tegenover het buurthuis aan de andere kant van de straat.

In de jaren dertig werd hier ook een sportterrein aangelegd. Een walletje met berkenbomen omringde het veld. Er groeide daar toen meer hei dan dat er een grasmat was. Maar zo was het toen nog! Ook heeft het 'Comité' nog geprobeerd om boeken ter uitleening te krijgen van de 'Maatschappij tot Nut van 't Algemeen'. Een zangclubje had ook de thuishaven in het buurthuis evenals verschillende meisjesclubs.

HET TREFHUIS

Doordat er na de bouw al gauw sprake was van ruimtegebrek, werd al spoedig in een herinrichting van de ruimten voorzien. De lichtkoepel, die nog wel op de oudste foto's te zien is, verdween toen. De eerste directrice die aangesteld werd was mejuffrouw Penterman uit Uithuizen. Dat was al direct na de opening, die op 13 april 1925 plaatsvond. Alles scheen naar wens te verlopen, toch ontstond er enige wrijving tussen het Comité ter plaatse en Opbouw Drenthe. Ook de onderlinge verhoudingen in het Comité waren niet zoals ze zouden moeten zijn. Het was op 19 september 1932 toen het Comité haar laatste vergadering in het buurthuis had. Toch ging de kleuterschool in het gebouw gewoon door. Het gebouwtje, waar

de dames in woonden, ging over naar het inmiddels in Nieuw Dordrecht opgerichte 'Groene Kruis'.

In de 'timmerschuur' kwam de familie Ebelties te wonen. Ze waren getroffen door een brand in de door hen bewoonde woning. Het was in de laatste Wereldoorlog en er moest op korte termijn 'raad worden geschaft'. In het buurthuis zelf woonde tijdens de oorlogsjaren een alleenstaande vrouw, t.w. Truus Terwisga. Toen de kleuterschool ook het gebouw verliet, was het nog een tijdje het onderkomen van de Jeugdsoos. De naam was toen HET TREFHUIS. Toen het nieuwe Dorpshuis kon worden betrokken, ging de Jeugdsoos daar een ruimte inrichten en kwam het buurthuis leeg te staan.

Notitie W.V.: behalve te Nieuw Dordrecht werden er ook buurthuizen gevestigd te Emmerschans, Zwartemeer en Barger-Compascuum. Bijzonder was ook het instituut voor jeugdleiding dat gevestigd werd in het buurthuis te Emmerschans. Hier werd een keurcollectie lectuur en handenarbeidmodellen bijeengebracht enz. voor allen die met jeugdleiding waren belast. Bovendien organiseerde het instituut - dat deel uitmaakte van de Centrale Vereniging - cursussen voor de vorming van jeugdleiders, lezingen enz. Op die manier probeerde men de jeugdorganisatie in zodanige banen te leiden, dat deze zoveel mogelijk dienstbaar werd gemaakt aan verbetering van het morele en geestelijke levenspeil. Vermeldenswaard is dat mede dank zij de bemoeiingen van de Centrale Vereniging de Tuinbouwschool en het proefbedrijf van de tuinbouw te Nieuw Amsterdam tot stand kwam, terwijl ook het Oostinginstituut te Emmen haar steun genoot. Het sprak vanzelf dat de Centrale Vereniging bij haar activiteiten zo strikt mogelijk in politiek en godsdienstig opzicht neutraal bleef. Als orgaan dat dienstig was aan de Opbouw werd ook de antirevolutionaire 'Groen van Prinsterer



stichting' gerekend. Zij had als doel daartoe geschikt geachte (veen)arbeiders de gelegenheid te geven om vooruit te komen.



Koninklijk bezoek in 1928 aan Zuidoost Drenthe. Er werd o.a. een bezoek gebracht aan de proeftuin te Nieuw-Amsterdam/Veenoord, Barger-Ertscheidenveen en Nieuw-Dordrecht.

Burgemeester Bouma reikt hier aan de koningin een stola aan.

Zij deed dit door hen op voordelige voorwaarden aan en een woning met een grote lap grond te helpen. Ze was bovendien verantwoordelijk voor de stichting van het tuinbouw-voorbeeldbedrijf 'Groen van Prinsterer' te Klazienaveen, dat in 1929 door prof. H. Visscher uit Utrecht werd geopend. Op ongeveer hetzelfde terrein, zij het op wat bescheidener voet, was de r.k. vereniging 'Drenthe Vooruit' actief. Zij werkte voornamelijk in Erica en omgeving. Ook bewoog zich op dit terrein de liberale stichting 'Klein Grondbezit', die was gevestigd te Nieuw Amsterdam. De gegevens in deze notitie werden ontleend aan: D. v.d. Bospoort, In en om Emmen, 1932, p. 76 e.v..

BOEKBESPREKINGEN

WESTENESCH DOOR DE EEUWEN,

Westenesch 2003 door S. Santingh, T. Waasdorp-Scholte, G. Waasdorp, N. Prins-Serier en J. Tiemersma

Dit boek is een uit 1999 daterend initiatief van de dorpsvereniging Westenesch om iets blijvends n.a.v. een door de gemeente Emmen toegezegd bedrag over het dorp te realiseren. Het resultaat na drie jaar van noeste arbeid mag er zijn. Het is een kloek, 240 bladzijden tellend boek met prachtige illustraties geworden. Het leeuwendeel van het boek is te danken aan de tomeloze inzet van onze secretaris Gerard (en Trijnie), ook zeer actief voor Westenesch. Een groot aantal gevarieerde onderwerpen worden behandeld zoals bij voorbeeld het boerenleven, het tolhuis, de schietbaan, de hunebedden, de voetbalclub en de betonfabriek. Interessant is ook de opname van grote delen uit het laat 18e / vroeg 19e eeuws dagboek van de boer Hendrik Schirring in de tekst. 't Zou misschien ook iets voor onze Kroniek kunnen zijn om t.z.t. gedeelten van die unieke bron op te nemen. Ook komt zo'n beetje de hele bewoningsgeschiedenis van het dorp komt aan de orde. Vanaf het Trechterbekervolk, de hunebedbouwers - het enige 'particuliere' hunebed in Nederland - tot het heden. Zo worden alle woonadressen en de namen van hun bewoners besproken. Dit vanaf de 15e eeuw met veel genealogische bijzonderheden. Omdat dit boek in het gelukkige bezit is van een personenregister is, kan iedere inwoner en oud-inwoner, dan wel wie ooit voorouders in Westenesch hebben gehad, in dit boek z'n of haar hart ophalen. Met name genealogisch geïnteresseerden kunnen zodoende vaak al met een oogopslag nagaan of er al dan niet iets van hun gading in staat. Dit ver-



hoogt in hoge mate de toegankelijkheid van het boek. Daarnaast zijn er zeer vele veldnamen geregistreerd en in kaart gebracht.

Voor lezers van de Kroniek, die 'niets hebben' met Westenesch is het interessant te ontdekken dat ook de in de vorige Kroniek beschreven laatste heer van Angelslo, de Freiherr Ernst von Martels, samen met enkele Westenesser boeren hooilanden aan de rivier de Runde bezat. Door het grondige onderzoek, dat kenbaar aan het boek ten grondslag ligt is het een doorwrocht en gedegen werk geworden. Hierbij is het belang te weten dat de auteurs allen als inwoners van het dorp zeer nauw bij het onderwerp waren betrokken. Hierdoor konden er weinig belangrijke en vermeldenswaardige zaken aan de aandacht van de samenstellers van het boek ontsnappen. Dit is een belangrijk voordeel. Wij moeten immers de laatste tijd helaas veel te vaak constateren dat de tegenwoordig voor de samenstelling van 'dorpsboeken' aangetrokken doctorandussen (veelal van elders) fout op fout stapelen met als gevolg een bijna niet meer te bestrijden epidemie van 'historische virussen'. De enige 'onnauwkeurigheid' waarop ik de schrijvers van Westenesch heb kunnen 'betrappen' is het jaar waarin Hendrik Schirrings dagboek begon: Was dat nou 1774 (p.90) of 1771 (p.222) ? Ook de daarbij door de auteurs opgeworpen vraag of de schrijver mogelijk 'midden' onder zijn schrijfwerk (waar immers het laatste woord in de laatst geschreven zin aan het eind ontbreekt) moet zijn gestorven (p.114), had m.i. door enig onderzoek kunnen worden beantwoord. Immers was er toen - in 1825 - al een nauwkeurige bevolkingsadministratie en een overlijdensregister. Uw recensent verwacht dan ook van Gerard Waasdorp zeker hierover een aanvullende bijdrage in de Kroniek ! Wij wachten met spanning af.

W.V.

ENCYCLOPAEDIE VAN DRENTHE,

Redacteuren Gerding, Brood, Nijkeuter en Hillenga en meer dan 100 andere medewerkers

Eind november jl zag de driedelige encyclopedie het licht. Het omvat in totaal bijna elfhonderd bladzijden. Dit komt in feite neer op het bespreken van drie dikke boeken. Heb de sprong maar gewaagd.

Was eigenlijk wel benieuwd (toch een legitieme vraag) of er ook Steenbergens uit Emmen in staan. Dit is niet het geval. Zelf dacht ik, jammer, de veearts had er zeker niet in misstaan. Maar ook de vroeger toch bekende machinefabriek ir. L.Steenbergen te Emmen ontbreekt. Wel is het zo dat de turfcokesfabriek van Steenbergens neef Lucas Hunse wordt besproken. Blz. 910 vermeldt namelijk dat Lucas Hunse 'uit het westen van het land' te Emmer Erscheidenveen een turfcokesfabriek stichtte'. Toch heb ik hier moeite mee. In de eerste plaats wekt de aanduiding 'uit het westen des lands' ten onrechte de indruk dat die Hunse een 'westerling' zou zijn en hier zo maar zou zijn neergestreken. Op het eerste gezicht ben je immers als Drentse lezer van de encyclopedie geneigd te denken: wat moet zo'n 'westerling' hier eigenlijk in een Drentse encyclopedie? De aandachtige lezer van voorgaand artikel over de veearts Steenbergens had al begrepen dat de goede man in werkelijkheid uit Assen kwam. Hunse was echter kort voor de oorlog 'geëmigreerd' naar Heemstede. Gelukkig toch nog een Drent. Maar om zijn betekenis voor Drenthe - het criterium waarom je in die encyclopedie komt - lijkt me het stichten van zo'n vieze (overigens gelukkig maar kort bestaan hebbende) turfcokesfabriek niet voldoende. Kan veel meer Drenten opnoemen die een dergelijk oorlog-industrietje hadden opgezet en er niet instaan. Misschien maar goed ook. Jammer genoeg waren de redacteuren er niet mee bekend dat



Hunse 'meer' was dan alleen maar turfcokeproducent: hij was daarnaast nl ook aannemer, ijzerhandelaar, firmant van de Turfcokecentrale te Assen en pres. dir. van de N.V. Wander Motorenfabriek en vele bestuursfuncties. Hier gaat het toch om. U kunt het overigens lezen in m'n boek Rond de Ronde (1997), dus men had het kunnen weten. Ernstiger is het dat de Asser IJzer Gieterij (1862-1902) helemaal niet onder de trefwoorden voorkomt. Dit was destijds toch een van de grootste fabrieken in Drenthe, opgericht door o.m. de grootvader R. Hunse. Deze werd in het proefschrift 'Herenbolwerk' van dr L. Buning toch niet voor niets 'één van Drenthes eerste echte industrieën' genoemd. Ja, als die al niet van voldoende betekenis is voor Drenthe en er dus niet 'in' komt, ach, wie dan wel? Als je dan zo in die encyclopedie zit te bladeren, bijvoorbeeld op zoek naar trefwoorden op 'steenbergen' kom je veel gekkigheid tegen. Zo las ik bijv. op p. 657 dat er aan de Ommerweg te Nolde (vlak bij 't gehucht Steenbergen onder Zuidwolde) twee steenfabrieken staan. Ben er vaak door gefietst, maar kan me met de beste wil ter wereld niet voorstellen daar ooit zo'n fabriek te hebben gezien. Die staat daar dan ook niet. Waarschijnlijk zijn de redacteurs hier in de war met de beide zo genoemde 'stenen pijpen'. Dit zijn echter geen schoorsteenpijpen (van steenfabrieken), maar bruggetjes ('stienen broggies') over de rivier de Reest. Hier wreekt zich een gebrek aan kennis van het Drents. Men heeft daar blijkbaar in plaatselijk dialect doorgegeven 'stienen piep'n' en dit is ten onrechte verstaan als steenfabrieken. 'Niks is wat 't lek', zou je zeggen. Toch wel grappig, maar dodelijk voor de wetenschap. En dat als je weet dat drie van de vier redacteurs met de doctorstitel voor hun naam staan te pronken. Een eenvoudige boer had hier beter uit de weg gekund. 'k Dwaal af. Waar was ik nog maar gebleven? O, ja, bij Steenbergen (niet die bij Nolde, maar die te Emmen). Hier in

het gebied van onze Kroniek, het gebied van de historische vereniging Z.O.Drenthe, stonden vroeger wél diverse steenfabrieken:

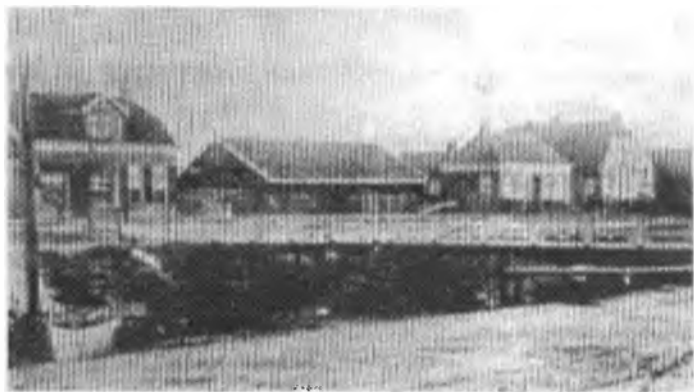
zoals de steenfabriek van fa Aukes & Otten, de fabriek van fa Pranger, beide te Erica en ook nog een fabriek te Nieuw Dordrecht, eentje te Weerdinge en nog een bij Noordbarge. Ze worden in de Encycl. niet genoemd. Toch een vreemd boek, die encyclopedie van Drenthe: wel vermelding van steenfabrieken die nooit hebben bestaan, en onvermeld laten van steenfabrieken die er wel waren. Een schoolvoorbeeld van een wereld op z'n kop, een 'historisch fantoom'. Wat moet je met spookfabrieken in een encyclopedie? Maar er is nog zoveel meer op historisch gebied misgegaan. Het zou de lezer vervelen die allemaal op te sommen. Daarom zijn op deze plaats slechts twee punten m.b.t. de historie van Z.O. Drenthe eruit uitgelicht, te weten: I het onderwerp Klazienaveen en II de kerkelijke geschiedenis van enkele dorpen er omheen.

EEN AANTAL FEITELIJKE ONJUISTHEDEN:

I Klazienaveen:

De bebouwing aan het Echtskanaal te Klazienaveen is **niet** in 1885 gesticht en ook **niet** door J.E. Scholten. De eerste bebouwing dateert nl van omstreeks 1889 en was gesticht door een van elders komende winkelstand op gronden dan wel erfpacht van Echts Veen Compagnie. Wel stichtte Scholten enkele jaren later voor aan het Scholtenskanaal een turfstr. fabriek. Scholten stichtte dus niet aan het Echtskanaal het dorp Klazienaveen. Wat tegenwoordig Klazienaveen heet, werd tot ca 1905 nog 'gewoon' Barger-Oosterveen genoemd, de strook aan het Echtskanaal (stichter en eigenares Nw Echts Veen Compagnie) heette toen behalve Barger-Oosterveen ook wel Dordschebrug; denk maar aan 'Daar bij die Dordschebrug'.





Buurtschap Dordschebrug anno 1898



Buurtschap Dordschebrug anno 1898

Deze streek werd toen ook wel onder de naam Barger Oosterveen of Nieuw-Dordrecht aangeduid. Pas na 1903 ook wel Klazienaveen (zuid) en nog veel later werd dit het centrum van Klazienaveen.

Als er al een stichter voor de buurtschap Dordschebrug (Echtenskanaal) aangewezen moet worden dan zou dat jhr Van Holthe tot Echten moeten zijn. In ieder geval niet Scholten. Ook de datering anno 1889 van Scholtens turfstr. fabriek, het postkantoor, dokterswoning, hotel, marechaussee-kazerne en tramhalte is onjuist. Die zijn nl van (veel) later resp. 1891, 1903, 1906, 1904, 1903 en 1905. Als bron wordt verwezen naar het interessante boekje van ons verenigingslid Jan Hoogers 'Klazienaveen in grootmoeders tijd', 1998. Ook deze verwijzing is fout: Jan Hoogers geeft nl in zijn boek wel correct en exact de (juiste) hierboven door mij opgegeven jaartallen. Waar de redactie die 'wijsheid' dan wel vandaan heeft, blijft (ook hier) volstrekt een raadsel. Het onderschrift bij de foto op p.281, vermelden-

de dat de daarop afgebeelde fabriek de Puritfabriek is, is verkeerd. Het betreft hier de bovengemelde turfstrooiselfabriek. De Puritfabriek bestond lang nog niet toen die foto in 1910 werd gemaakt. Ook de mededeling op p.842 dat Klazienaveen gesticht is aan de zuidrand van het Smeulveen is onduidelijk. Blijkbaar is het de samensteller van de encycl. ontgaan dat het aanvankelijk de bedoeling was Klazienaveen daar te stichten, waar thans Klazienaveen-Noord ligt. In 1890 werd dit gebied al het Klazienaveen(Smeul)veen genoemd. Alles zuidelijk van dat Smeulveen bleef tot ca 1905 gewoon Barger-Oosterveen heten en dus ook het gebied rond de Dordschebrug. Omdat het Echtenskanaal eerder gereed was dan het latere Scholtenskanaal concentreerde Scholten later zijn belangen naar de inmonding van dat kanaal in het Echtenskanaal bij de daar reeds staande turfstrooiselfabriek. Vandaar de stichtingsdata van de andere bovengenoemde gebouwen rond 1905. Het hele gebied vanaf de Dordschebrug tot Smeulveensebrug ging toen i.p.v. het aloude Barger-Oosterveen voortaan (ook) Klazienaveen(-Zuid) heten. Het gebied zuidelijk van Echtenskanaal heeft zelfs nog langer Barger Oosterveen geheten. Met de heerschappij van de Van Holthes tot Echten in dit gebied was het toen al geheel gedaan. J.E. Scholten drukte vanaf toen zijn stempel (naam) ook op dit gebied. De naamgever is dus wat anders dan de stichter. Pas na 1900 werd het Scholtenskanaal door het Smeulveen verlengd. In die tijd werd daar de veenkolonie Klazienaveen-Noord gesticht.

Scholten begon dus pas na 1900 met de verving van het Smeulveen en niet, zoals in de encycl. staat, in 1884. Het dorp Klazienaveen-Noord is dus een echte veenkolonie (aan het Scholtenskanaal) en niet zoals de encycl. stelt een wegdorp. De mededeling 'het Smeulveen werd later ook Klazienaveen genoemd' is mislei-



dend. Het Smeulveen was nl juist het eerste gebied in Z.O.Drenthe dat - na 1890 - de naam Klazienaveen kreeg. Het is echter omgekeerd zo dat de buurtschap Dordschebrug en omgeving later ook Klazienveen werd genoemd. Ook greep een te Klazienaveen gelegerde marechaussee niet (hard) in bij de beruchte veenstakingen in 1888 (p. 944). Zoals hierboven vermeld bestond Klazienaveen toen nog niet, werd er nog niet verveend en dus ook niet gestaakt en dateert, zoals gezegd, de marechausseekazerne pas van 1903. Kennelijk is men hier in de war geweest met Nieuw Amsterdam, waar, overigens in 1889, wel marechaussee werd gestationeerd. Ook op p. 821 worden Klazienaveen en Klazienaveen-Noord weer door elkaar gehaald. De kerk in het dorp Klazienaveen is niet gesticht door fa W.A. Scholten. Overigens moet het de H.H. encyclopedisten zijn ontgaan dat in het dorp Klazienaveen veel meer kerken zijn (gesticht) dan die ene (overigens welke?). Echter geen van die kerken, zowel rk als prot., is echter gesticht door de firma. Ze zijn gebouwd met de laatste centen van de veenarbeiders, Dat mag ook nog wel even worden gezegd. Denkelijk zijn ze in de war geweest met het bekende veenkerkje - toen nog geheel van hout - te Klazienaveen-Noord. Overigens ontbreekt daar de ooit veelbesproken ammoniakfabriek De Runde. Ook met de feiten m.b.t de Bladderswijk wordt verkeerd omgegaan. Eerstens wordt onder een apart trefwoord de Eerste Boerwijk qua geografische ligging uitvoerig besproken. Waarom eigenlijk? Ook wordt de naam jammer genoeg niet verklaard. Daarbij komt nog dat de Tweede Boerwijk vreemdgenoeg niet wordt genoemd, terwijl het kanaal waar beide Boerwijken in uitwateren ook al niet onder het trefwoord Bladderswijk is te vinden. Waarom wordt er niet even bij verteld dat de (beide) Boerwijken hun naam ontleenen aan het gebied van de in 1861 onverdeeld gebleven veengebied van de Boermarke van Noord- en Zuidbarghe

(waar doorheen ze zijn aangelegd). Dat zou iets zijn wat ik zou willen weten. Wat hebben de lezers er nou aan te weten waar de Eerste Boerwijk ligt, er woont nl geen enkele boer aan. Later vond ik de naam Bladderswijk toch nog vermeld in de tekst onder het trefwoord Oranjekanaal. Wat daar valt te lezen doet je de ogen uit de kassen vallen: 'Om het laatste stuk van het Oranjekanaal aan te leggen heeft men daarbij gebruik gemaakt van de Bladderswijk', p.695. Er is nergens gebruik van gemaakt. Het was namelijk simpel zo dat het laatste stuk van het Oranjekanaal later de Bladderswijk ging heten. Een vernoeming naar de legendarische opzichter F. Bladder onder wiens leiding een van de laatste stukken van het Oranjekanaal werd aangelegd. Als er een kanaal naar iemand vernoemd wordt, hoort die eigenlijk ook in de encycl. Al deze verkeerde plaatsingen en dateringen - wat is er nu wel goed aan - hadden kunnen worden voorkomen als men de literatuur over deze onderwerpen (beter) had bestudeerd. Overigens hebben ooit al genoemde Jan Hoogers en ondergetekende gegevens verstrekt aan het Drents Archief (i.w. aan de archiefambtenaar dhr Van der Zeijden i.v.m. met een inleiding op de archiefinventarisatie van de Maatschappij Klazienaveen). Later heb ik in het boek Rond de Runde e.e.a. beschreven. De feiten waren dus al lang bekend. Of heeft men er soms niets van begrepen en maar wat raak geschreven? Het is jammer dat op deze wijze de interessante historie van Klazienaveen e.o. zo op de kop moest worden gezet. Het meest schadelijke van dit onverantwoordelijk gedrag is dat lezers en later ook andere schrijvers en/of historici hierdoor op het verkeerde been worden gezet. Zo wordt de geschiedenis ernstig 'vervuild'. (erosie)

Dit geldt, zo moest ik helaas vaststellen, ook voor tal van andere dorpen en streken zoals bijv. de hiervoor al genoemde 'stenen pijpen', Jammer en nog eens jammer.



II enkele kerkelijke aandachtspunten:

Op p.1091 wordt anderhalve kolom aan het dorp Zwartemeer gevuld. Deze wordt, vreemd genoeg, bijna geheel in beslag genomen door de beschrijving van de rk kerk. De gereformeerde kerk moet het met slechts een regel doen. Hervormden waren blijkbaar niet (bij de redactie) bekend. Dit is n.m.m niet erg evenwichtig verdeeld. Ook m.b.t Erica doet zich zo'n verschijnsel voor, terwijl er daar over de herv. gem. enkele jaren geleden toch een boekje is verschenen. Dit is in de Kroniek van 2002/2 nog besproken. Jammer genoeg lijkt de Kroniek niet door h.h. historici uit Assen te worden gelezen. Ook kennis over kerkhistorie lijkt aan de redactie van de encycl. niet zo goed besteed. Waarom zo'n uitvoerige beschrijving onder trefwoord Jonker, m.b.t. de Ericase evangelist. Die heeft er slechts een kort aantal jaren gestaan. Zijn boek(je) 'Morgenrood in de Drentse venen' werd overigens ruim 30 jaar na zijn vertrek uit Drenthe geschreven. Daarentegen wordt een destijds in ruimere kring bekend persoon als bijv.de Nieuw Amsterdamse geref. pred, Ds N. Duursema, over een veel langere lange periode (40 jaar)predikant in Drenthe, niet genoemd; hij was o.a. politicus, voorzitter van de (landelijke) geref. synode van Utrecht in 1946, waarbij o.a. de zg. vrijmaking aan de orde kwam. Duursema was o.m. ook jarenlang pres.-curator van Theologische Hogeschool te Kampen enz. Bovendien mis ik tal van andere Z.O. Drentse zwaargewichten, zoals de gedeputeerden J. Gorter Kzn, AR, uit Nieuw Amsterdam, G.J. Wilms, AR, te Schoonebeek en P.J.Duinkerken, PvdA, te Emmer-Compascuum, allen gedeputeerden uit de periode van voor 1950, die meer hebben gedaan dan alleen achter hun bureau zitten. Laatstgenoemde zelfs gedeporteerd naar concentratiekamp Buchenwald. Heeft de redactie er wel zicht op gehad wie er zoal in Drenthe rondliepen? Dit is natuurlijk wel van belang voor een gemotiveerde afweging, wie wel in, wie niet. Dit

wil natuurlijk niet zeggen dat de niet-historische onderdelen ook niet zouden kloppen. Daarover gevoegt me geen oordeel. Neem bijvoorbeeld het trefwoord 'geoorde fuut'. Een hier blijkbaar zeer inheemse vogel en dus van betekenis voor Drenthe. Maar zijn armoede en prostitutie dan zo typisch Drents dat die beide als trefwoord in de encyclopedie moesten worden opgenomen? En verder nog, was het zo nodig om al die eigentijdse bedrijven, soms maar weinig Drents, in onze provincie in de encyclopedie op te nemen. Telde er meer dan honderd (waarvan overigens inmiddels ook al weer enkele gefuseerd dan wel failliet). Maar er zijn in totaal wel duizend van in Drenthe. Waarom staan die anderen er dan niet in? Is daar soms wat mee? Ook dit geeft n.m.m. een scheef, verkeerd en onevenwichtig beeld. Maar gelukkig is het niet allemaal kommer en kwel, er blijken namelijk maar liefst vier leden van onze vereniging in de encyclopedie voor te komen.

W.V.



Harm Tiesing.

UIT EN OVER DRENTHE.

In 2003 was het 150 jaar geleden dat in Borger de schrijver Harm Tiesing was geboren. Van zijn hand verschenen meer dan 1000 publicaties in allerlei kranten en periodieken over het volksleven en de landbouw met name in Oost Drenthe. Zo verschenen er in Provinciaal Drentse en Asser Courant in de periode van maart 1920 tot augustus 1922 met als titel 'uit en over Drenthe' een honderd tal artikelen over de Drentse zeden en gewoonten van de Drentenaren in de 19e eeuw en beschreef hij zijn indrukken van het sociale en economische verkeer in de dorpen in Oostelijk Drenthe van Spijkerboor tot Schoonebeek en van Assen tot Gasselternijveen. Wat er geschreven is zou een boekdeel kunnen vormen' schreef Harm Tiesing in het laatste artikel. En wat verderop: 'Misschien komt dat later nog wel eens.' Tijdens zijn leven - hij overleed in 1936 - is het er niet meer van gekomen. De Stichting Harm Tiesing heeft gemeend ter gelegenheid van het 150e geboortjaar van de schrijver deze wens alsnog in vervulling te moeten laten gaan als een postuum huldeblijk aan de voor de historie van Drenthe zo belangrijke persoon. De artikelen zijn samengebracht in een boek van zo'n 400 bladzijden, voorafgegaan door een korte biografie van de auteur Harm Tiesing.

VOORAANKONDIGING nieuw boek van
Wim Visscher,

DRENTHE-PARIJS, SPOREN MET DE DRENTSE TURFEXPRESS NAAR PARIJS 1850-1900

Dit boek gaat over een unieke en interessante periode van de Drentse verveningsgeschiedenis. Enige Drentse verveners reisden in de 19e eeuw naar Parijs, om in Meaux bij Parijs de nieuw ontwikkelde turfmachines te bekijken. Er bleek een toenemende Franse belangstelling voor de Zuidoost-Drentse venen en een groeiende belangstelling van Drentse veenondernemers voor de Franse afzetmarkt. Een opmerkelijke gang van zaken, waarbij een voormalige (doopsgezinde) predikant een rol van betekenis had. De intussen opgerichte 'Compagnie d'exploitation des tourbières' (exploitatie van turfgraverijen in Drenthe) was gevestigd in Parijs. De tweede helft van de 19e eeuw was tevens het begin van de interessante turfindustrie. Zo werden er bijv. lokvezels (speciale turfvezels) uit de Zuidoost-Drentse venen gebruikt voor de Franse viltthoeden-industrie te Parijs. Het is ook de periode geweest dat de schilder Vincent van Gogh in Drenthe en Parijs heeft gewoond. Een bijzonder boek voor Drenthe. Het boek telt 224 blz en kost Euro 15, excl. verzendk.



BINNENGEKOMEN PERIODIEKEN

't Aol'Volk, 31e jaargang nr.3

- verhalen over 't Zuidenveld en heur bewoners, een drechts verhaal umstreeks 1906.
- oet vrogger ties, foto van de grenswachten bij Barger-Oosterveen.
- heer in 't verkeer, een drechts verhaal geschreven door Jan van Slien
- het kalfien, een herinnering van Hillie Bos-Naarding
- diverse drechts gedichten.

Historische Vereniging Beilen, nr.1-2004

- hervormde school Beilen, hoofdmeester A.R.J.Bazijn en het Daltononderwijs, door R.Gerding
- Jantje Bremer-Wold, door W.Bazuin-Brinkman
- een bijzondere vondst bij Wijster (deel 2), door G.J.Dijkstra
- jeugtherinneringen (3-1), diverse auteurs
- jachtopziener Jan Pals, door R.Gerdinge en K. van der Tuuk

Nieuwsbrief Drents Archief

- het verleden binnen handbereik, virtueel verleden en digitale dorpsgezichten
- geheugen in beeld
- historische steekproef, levensgeschiedenissen als bron
- snuffelstage in het Drents Archief, een scholier tussen doopboeken en roestige nietjes

Oes eigen streek,

Stichtring Streekeigen Sleen 6de jaargang nr.4

- professor Verschuier (1739-1793) door C.de Weerd
- proatie met Anita Anninga-Bult over de slipjacht
- uit oude kranten, artikel over de slipjacht nabij Sleen
- uit de oude doos, Sleen in het boek

'Zoo is Drenthe' van Dr.L.H.J.Vos

- Een gekke schoolmeester? Door G.Hagenouw

Threant nr.1-2004

- emigratie van Drenthen naar Limburg, door Klaas A.Santing
- matrilineaire afstammingslijn van Brouwer, Theissens, Salomons etc. door A.Brouwer
- stamreeks Brinkhuis/Jonker door mevr. H.Klooster-Spanjer
- inhoudsopgave Threant 2002
- kwartierstaat Albert Smegen (deel 2) door A.Smegen en A.Stikma
- kwartierstaat Louwrens Elzinga (deel 8) door R.Wolting

Westerwolde,

vereniging voor Genealogie en Historie, jaargang 24, nr.4

- de Leestermeeden of Holtjerheerd in Blijham door Theo Hofman
- de emigratie van Geert Huls door Pia Scheper
- de voorgeschiedeins van de Groninger (Oldambster) boerderij, door G.L.Nobbe
- 75 jaar christelijk onderwijs in Vriescheloo, door G.L.Nobbe
- de geheimzinnige Poatersberg te Onstwedde, deel 8, door H.R.Aiking
- Vledderveen, de jongste Groninger veenkolonie, B.Roossien
- telefoonaansluitingen in 1954 van Ontswedde, Sellingen, Bourtange en Boven Alteveer.
- stamsreeks Bont, door J.Bont
- Osnabrück & Stift Birstel, door Jochem Abbes

Waardeel, nr.4-2003

- vier eeuwen Drents bestuur, door Paul Brood
- de varkensschouwer, een keuringsdienst als bijverdienste, door Henk M.Luning
- Drentse recepten, door Cornelia Verhoeven
- Jacob Cramer, Thuis in het oer-Hollandse Drenthe, door Oscar Zoetman



- scherpe stenen door Erwin H.Karel
- historische nieuws, Drenthe anno 1832 binnen handbereik, door E.Brink en L.Leertouwer
- recensie: terug naar Beilen, leven en dood van een rode dorpswethouder schrijver D.Wolthekker, door Erwin H.Karel

De Zwerfsteen, 4/2003

- verslag van de forumdiscussie over het werk van Harm Tiesing
- over het boek "uit en over Drenthe" alle krantenartikelen (1920-1922) geschreven door H.Tiesing.
- brief van H.Tiesing aan ene Welling, gedateerd 13-03-1881
- het leven van H.Tiesing in woord en beeld.
- Oostermoerse vertellingen en herinneringen, over de fietstocht die H.Tiesing maakte in 1908/09 van Gieteren naar Gasselte. Van deze tocht is nu een fietsroute gemaakt.

ONTVANGEN BOEKEN

Na afloop van de verenigingsavond in Nieuw Schoonebeek heeft de vereniging van dhr. J.Ringena de volgende 2 boeken ontvangen:

- Reformiertes Bekenntnis in der Grafschaft Bentheim 1588-1988, een uitgave van Das Verlag Heimatverein der Grafschaft Bentheim eV, Bad Bentheim 1988.
Bevat naast de beschrijving over de reformatie in Grafschaft Bentheim een foto's, kaartjes en een plaats- en namenregister.
- Vasa Sacra, Abendmahlsgeräte und Taufschalen der reformierten Kirchen in der Grafschaft Bentheim, fotoboek n.a.v. het 400 jarig jubileum van die evangelisch reformierten Kirchengemeinden in der Grafschaft Bentheim. Foto's van avondmaalbenodigdheden en doopschalen.

VERENIGINGSACTIVITEITEN

Dag in dag uit worden we geconfronteerd met gebouwen en hun omgeving. Het ene gebouw vinden we prachtig en voor het andere gebouw mag morgen de bulldozer worden gezet. Enkele jaren terug is iemand gepromoveerd op de ouderdom van bebouwing in Nederland. Hij had berekend dat we gemiddeld driehonderd jaar plezier of ergernis aan gebouwen beleven. Voor die berekening heeft hij vast niet Zuidoost Drenthe als uitgangspunt genomen. Wel zegt het iets over de ingrijpendheid van een beslissing over de afbraak of de toevoeging van een gebouw in onze leefomgeving. Bouwen gebeurt weliswaar niet voor de eeuwigheid maar het heeft een niet misverstande invloed op de belevingswaarde van vele generaties. Dat zegt nog niets over mooi of lelijk of over duurzaamheid. Zo heeft het nieuwe gouvernement aan de Maas in Maastricht de Limburgers vele miljoenen meer gekost dan ons provinciehuis aan de Westerbrink te Assen. In Limburg was één van de uitgangspunten dat er ook na vijf eeuwen nog een markant en mooi gebouw moest staan. In Assen domineerde het functionele en wordt het na een halve eeuw zo langzamerhand tijd om aan vervanging te denken.

Of de vergrijzing of de eeuwwisseling er debet aan is, wie zal het zeggen, maar niet ontkend kan worden dat er de laatste jaren een toenemende belangstelling voor oudere bebouwing is. Dat verlangen wordt nog versterkt door de snellere vervanging van gebouwen. Want wie had bij de opening van het nieuwe ziekenhuis in Emmen tegen het einde van de jaren zestig verwacht dat er voor de eeuwwisseling al weer een nieuw gebouw zou staan. Dat geldt eveneens voor het winkelcentrum de Weiart.

Hoewel het begrip 'duurzaamheid' sinds kort een meer dan relatieve betekenis heeft gekregen, kan dat voor de functioneel bepaalde en financieel uitgekilde bebouwing van de laatste jaren abso-



luut niet worden gezegd. Dagelijks wordt er ook in onze leefomgeving monopoly gespeeld tussen de investeerders, de project-ontwikkelaars en de verschillende overheden. Als historisch geïnteresseerden zitten we op de bagagedrager van de overheid en mogen we al blij zijn als we tijdig worden geïnformeerd. Maar het broeit. Overal worden initiatieven ontwikkeld en leidt dat tot beleid dat het oude niet blindelings afbreekt maar een passende en duurzame plaats in onze samenleving geeft. Voor wat dat betreft spreken het tegeltjespand in Erica en het Van Gogh Huis in Veenoord boekdelen.

Bijeenkomst over architectuur bij de Wooncom op 27 april 2004

Om als vereniging op die ontwikkeling in te spelen hebben we de Stichting Wooncom te Emmen bereid gevonden om ons en andere belangstellenden deze avond in hun kantoorgebouw aan de Hooggoorns 16 te Noordbargo te ontvangen. Vanaf 20.00 uur zullen de gerenommeerde architecten Gunnar Daan en Doeke van Wieren uit Friesland ons meenemen naar hun vakgebied. In Emmen zijn deze architecten o.a. bekend van de drie nieuwe glazen woontorens in de omgeving van het oude kerkhof. Maar Gunnar Daan heeft met evenveel bezieling aan de verbouwing van de Vakschool voor Meisjes in Coevorden meegewerkt. Wat bij deze restauratie in een appartementengebouw allemaal kwam kijken staat ook centraal in de inleiding. Zulke creatieve geesten zijn bij uitstek geschikt om met ons van gedachten te wisselen over de belevingswaarde van oude maar ook van nieuwe gebouwen. We zijn bij de Wooncom en één van hun directeurs Jan Hulsegge is aanwezig en hij wil graag over de toekomstige functie van enkele markante panden uit hun bezit met ons praten. Daaronder is ook het grootste postkantoor van onze gemeente in Nieuw-Amsterdam. Wellicht komen we met zijn allen tot de conclusie dat ook architectonische kwaliteit van alle tijden is.

Excursie naar Coevorden op 15 mei '04

Op zaterdag 15 mei 2004 houden we als vereniging onze jaarlijkse excursie. In 2004 staan op de monumentendag de vestingen centraal en ligt een bezoek aan de vestingstad Coevorden voor de hand. Voor uw auto moet u zelf een parkeerplaats vinden. Om 13.30 uur wordt een ieder verwacht bij de ingang van het museum "Drenthe's Veste" in het voormalige Arsenaal van Coevorden aan de haven/markt. Hier zullen we onder bezielende leiding van Bertus Wessel (ook lid van onze vereniging) worden ingewijd over de krijgskunde en de cultuurhistorie van de vesting. Daarna gaan we bij grote deelname met hem en een collega aan de wandel door Coevordens veste. Halverwege onderbreken we onze wandeling voor koffie met krentenwegge in het Kasteel. Tenslotte bezichtigen we o.l.v. een opzichter van de Wooncom de geheel gerestaureerde Vakschool voor Meisjes. Het door architect H. Benninck ontworpen schoolgebouw in twee verdiepingen met ruime Mansardekap is in 1924 in gebruik genomen. Het gebouw is een representant van de Art Deco stijl, een internationale richting in de bouwkunst, kunst en kunstnijverheid tussen 1920 en 1935 waarbij strakke geometrische en op de moderne techniek geïnspireerde vormen en patronen worden toegepast. Kenmerkend voor de oorspronkelijke functie zijn de door de Amsterdamsche tegelhandel Heystee & Co uitgevoerde tegeltableaus in de hal van de gang. Ze verbeelden de verschillende vakken en de vier jaargetijden. Ten opzichte van de omgeving neemt de Vakschool voor Meisjes een bijzondere beeldbepalende plaats in Coevorden in. Zij wordt wel 'het Paleis van het Noorden' genoemd. De kosten bedragen € 3,00 per persoon voor leden en gezinsleden en € 6,00 voor niet-leden. Tijdens de koffie worden deze kosten verrekend door de organisatoren de bestuursleden Harm Joling, Wim Visscher of Henk Jeurink. U kunt zich voor 15 mei a.s. telefonisch of schriftelijk opgeven bij Henk Jeurink, Laan v/h Kwekebos 229, 7823 KE Emmen, tel. (0591) 626728 of e-mail: henk.jeurink@wanadoo.nl.

Henk Jeurink



